

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури
у вищих навчальних закладах і спеціалізованих закладах середньої освіти

Затверджено на
засіданні кафедри
фізичного виховання
протокол № 8 від 02 лютого 2015 р.

Затверджено на засіданні
Вченої Ради ЧНТУ
протокол № 2 від 23 лютого 2015 р.

Чернігів ЧНТУ 2015

Технологія формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. Методичні рекомендації до проведення фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах і спеціалізованих закладах середньої освіти / Укладач: Печко О.М., Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 36 с.

Укладач: Печко Олександр Миколайович, викладач кафедри фізичного виховання Чернігівського національного технологічного університету

Відповідальний за випуск: Кузьменко М.Г., завідувач кафедри фізичного виховання, старший викладач Чернігівського національного технологічного університету

Рецензенти: Синіговець І.В., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри спорту Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка;
Седляр Ю.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Професійне мислення в діяльності вчителя фізичної культури

Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури концентруються сьогодні навколо його професійного мислення. Найважливішою ознакою якого є його творчий характер.

Серед якостей, особливостей, властивостей, рис, без яких не можна уявити сучасного вчителя фізичної культури найбільш важливими виступають здібність до системного аналізу, гнучкість педагогічного мислення, імпровізація, вміння фантазувати та інше.

Відомо, що цілі і засоби, зміст і форми професійної педагогічної діяльності виробляються і задаються вчителю суспільством. Якщо раніше вчитель фізичної культури був зорієнтований на педагогічний вплив, спрямований на колектив, окрему особистість, то демократизація і гуманізація школи постійно вимагають його взаємодії з учнями, а керівництво процесами взаємодії — формування такого мислення, яке не терпить шаблону й стандарту.

Поняття «професійне мислення вчителя» досить широко застосовується у психолого-педагогічній науці, але однозначне розуміння й тлумачення цієї дефініції відсутнє. Нами професійне мислення вчителя фізичної культури розглядається як професійна здатність системно аналізувати, узагальнювати, оцінювати, творчо і ефективно здійснювати навчально-виховний процес.

Останнє зумовлене тим, що навчально-виховний процес становить собою систему неповторних, унікальних за своєю природою педагогічних ситуацій, які безперервно змінюються і викликають необхідність забезпечити відповідне гнучке, винахідливе, інтенсивне, концептуально багате професійне мислення вчителя фізичної культури.

Формування професійного мислення майбутнього вчителя фізичної культури відбувається значно складніше, ніж оволодіння знаннями. Ці складнощі зумовлені невмінням студентів приймати самостійні рішення, відійти від вивченого зразка, висловлювати незалежні судження в тих чи інших педагогічних ситуаціях, передбачати можливі результати взаємодії з колективом, окремою особистістю. Подібні ускладнення, з одного боку, значною мірою пов'язані з нездатністю вчителя зрозуміти, осмислити ситуацію, яка склалася, тобто розкрити її сутність і встановити характер відношень між педагогічними об'єктами, суб'єктами, фактами та обставинами, що її утворюють. З іншого боку, одна з причин криється в існуючій у вузівській підготовці тенденції накопичення знань, які згодом виявляються невикористаними в практичній діяльності вчителя фізичної культури.

Серед шляхів та методів формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури особливої уваги заслуговує метод педагогічної ситуації. Метод педагогічної ситуації — це такий метод навчання, за якого студентам пропонують проаналізувати реальну педагогічну ситуацію. Опис цієї ситуації одночасно висвітлює не лише конкретну практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які треба засвоїти під час розв'язування проблеми. При цьому сама проблема не має однозначного вирішення, вона становить особливий, розгалужений і неоднозначний оптимум.

Використання педагогічних ситуацій в процесі формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури зумовлює розвиток у студентів аналітичних, прогностичних, когнітивних, діалектичних та інших умінь і навичок. Специфічною особливістю педагогічних ситуацій, які виникають у процесі фізичного виховання учнів, є їх багатофакторність і неоднозначність. Часто ситуації схожі за зовнішніми ознаками, мають зовсім не схожі причини виникнення. Це в свою чергу вимагає від майбутнього фахівця прояву творчості, самостійності у прийнятті певних рішень. А саме це формує у майбутніх учителів фізичної культури педагогічне мислення.

Внаслідок цього змінюється і роль викладача, діяльність якого полягає в забезпеченні універсальним механізмом системного функціонування професійного мислення, оволодіння яким допоможе майбутнім учителям фізичної культури у будь-яких, навіть непередбачених ситуаціях внести ясність у питання, привернути увагу, викликати інтерес, показати суперечливість фактів і розв'язати виявлені протиріччя, обґрунтувати правильність вирішення проблем та здійснити конкретні дії на практиці, прогнозувати їх наслідки та розкрити динаміку почуттів, емоцій, мотивів, потреб, цілей, що визначають спрямованість розвитку особистості.

1 Структура процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури

В основу технології формування професійного мислення засобами педагогічних ситуацій нами покладено положення про структурно-функціональний взаємозв'язок усіх компонентів навчального процесу. При цьому ми виходили з того, що вона має забезпечувати формування таких складових професійного мислення: систему знань про специфічні особливості педагогічних ситуацій, способи їх аналізу та розв'язання, прийоми педагогічного мислення, які включають низку ієрархічно організованих рівнів: рівень загальних ідей, рівень конструктивно-методичних схем, рівень технічних прийомів; систему стратегічних інтелектуальних умінь, які регулюють процес мислення майбутнього вчителя фізичної культури у ході розв'язання педагогічних ситуацій і актуалізуються в процесі вироблення і прийняття відповідних рішень.

Спираючись на результати аналізу наукових джерел стало можливим виокремлення структурних складових технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. Ці складові наступні:

- *концептуальний компонент* - включає соціальне замовлення, мету, завдання, принципи і педагогічні підходи процесу формування професійного мислення;
- *цільовий компонент* – містить характеристику категорій цілей у навчально-пізнавальній діяльності, мотиви, цінності, потреби і інтереси, які притаманні специфіці роботи вчителя фізичної культури;

- *змістовий компонент* – передбачає наявність знань, умінь і навичок, якими мають володіти майбутні вчителі фізичної культури;
- *операційно-діяльнісний компонент* – визначається формами, методами і засобами формування професійного мислення;
- *контрольно-оцінний компонент* – спрямований на здійснення контролю і оцінки рівня сформованості професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури, зумовлену переходом на більш високий рівень.

Охарактеризуємо докладніше основні компоненти запропонованої технології.

1.1 Концептуальний компонент технології

Під час проектування цілей і завдань процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури доцільно дотримуватись відповідних принципів і підходів, які відповідають меті навчального процесу:

- принцип цілісності – оснований на гармонійній взаємодії її компонентів, що досягається за рахунок наявності ефективного зворотного зв'язку моніторингу результатів навчальної діяльності студентів;
- принцип адекватності меті і змісту – передбачає використання інформації, яка відповідає вимогам розкриття конкретних навчальних тем, для оптимізації і підвищення рівня процесу навчання і засвоєнню учбового матеріалу загалом;
- принцип професійної спрямованості - покликаний забезпечити глибокий взаємозв'язок між фундаментальною і професійною складовими підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Його реалізація пов'язана з формуванням стійкої мотиваційної сфери як основи професійної спрямованості особистості;
- принцип диференціації - означає врахування у навчально-виховній роботі вчителя рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності з урахуванням індивідуальних особливостей особистості;
- принцип професіоналізації – передбачає вміння майбутнього вчителя фізичної культури давати професійну оцінку своїй професійній діяльності та діяльності учнів.

Наступним складовим концептуального компоненту є педагогічні підходи процесу формування професійного мислення вчителів фізичної культури. До них входять:

- особистісно-діяльнісний підхід - передбачає дослідження особливостей професійної діяльності вчителя фізичної культури, виявлення базових характеристик професійного мислення, що забезпечують успішне вирішення професійних завдань, дозволяє визначити механізми регуляції та управління педагогічною діяльністю;
- системний підхід – застосовується до аналізу педагогічних об'єктів, що мають множину взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю

функцій та мети, єдністю управління і функціонування, що притаманне педагогічним системам;

- технологічний підхід – дозволяє вчителю актуалізувати оволодіння певними прийомами, процедурами, операціями, полягає у пошуку засобів цілеспрямованого формування власних професійних якостей, що забезпечують ефективність професійної діяльності;
- задачний підхід – передбачає введення в зміст навчальної інформації таких завдань, які активізують розумові процеси студентів, закріплюють у них уміння оперувати теоретичними знаннями в практичних ситуаціях, користуватися ними при рішенні навчальних задач, осмислювати й бачити їх додавання до професійної діяльності;
- творчий підхід – дозволяє наблизити, адаптувати технологію до конкретних умов навчання.

1.2 Цільовий компонент технології

Під час проектування цілей і завдань процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій ефективно використовувати логіку таксономії навчальних цілей, розроблену групою американських учених під керівництвом Б.С. Блума у когнітивній сфері. В остаточному варіанті технологічна побудова системи цілей розділу, визначених через певні види діяльності студентів, має такий вигляд (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 - Категорії цілей у навчально-пізнавальній діяльності (за Б.Блумом)

Категорії цілей	Змістовна інтерпретація категорій навчальних цілей	Форми і методи роботи
Репродуктивний рівень (знання)	Засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними. Мало усвідомлена мета навчально-пізнавальної діяльності. Пошук способів дій. Спроби аналізу на основі побутових знань і навичок. Виявлення окремих властивостей. Спроби і помилки виконання аналітичних дій. Студенти вчать розпізнавати основні поняття; повинні розкрити основні ознаки професійного мислення, вміти назвати основні ознаки виникнення професійних ситуацій.	Опитування, лекція, бесіда, міні-лекція, повідомлення, демонстрація
Адаптивний рівень (розуміння)	Розуміння суті та призначення основних елементів змісту, усвідомлена мета діяльності. Знання на основі сприйняття, пам'яті. Розуміння властивостей, способів, окремих дій. Формування окремих навичок використання даних знань в процесі розв'язання педагогічних ситуацій. Уміти дати визначення основних понять; визначити причини виникнення ситуацій; пояснити суть застосування педагогічних ситуацій.	Семинар, бесіда, самостійна робота, дослідження

Продовження таблиці 1.1

<p>Конструктивний рівень (застосування)</p>	<p>Усвідомлення мети. Діяльність на основі мотивації. Знання закономірностей явищ, процесів та зв'язків між ними. Сприйняття з розвитком аналітико-синтетичного мислення. Формування базових навичок. Здатність вирішувати прості педагогічні ситуації в типових умовах. Уміти аргументувати і відстояти свою думку стосовно обраного способу її розв'язання.</p>	<p>Дискусія, семінар-дослідження, практична робота, ігрові форми роботи</p>
<p>Творчий рівень (аналіз)</p>	<p>Провідними компонентами діяльності є мотив і внутрішня мета. Знання предметів суміжних галузей. Надійне творче використання різних умінь. Розвинуті пам'ять, мислення, емоційно-вольова сфера. Здатність вирішувати нетипові педагогічні ситуації в стандартних і нестандартних умовах виникнення. Уміти вирішувати завдання, які закладені в специфічних професійних ситуаціях вчителя фізичної культури, системно аналізувати, визначати закономірності і тенденції виникнення і намагатися пояснювати їх.</p>	<p>Системний аналіз ситуації, дискусії на практичні теми, проектування, тренінги, рольові і ділові ігри</p>
<p>Дослідницький рівень (синтез)</p>	<p>Встановлюють логіко-структурну залежність між основними поняттями проблеми. Розробляють структурні схеми організації роботи вчителя фізичної культури, пишуть реферати, виступають з доповідями, повідомленнями. Узагальнюють результати своєї роботи. Пропонують свої ідеї щодо розвитку професійного мислення, доводять їх ефективність, складають особисті педагогічні ситуації і пропонують способи їх вирішення.</p>	<p>Проектування, самостійне дослідження, дискусії, метод педагогічних ситуацій, інтерактивні методи навчання, метод проектів</p>
<p>Оцінно-узагальнюючий рівень (оцінка)</p>	<p>Оцінюють значення своїх знань з проблеми формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій, ґрунтуючись на чітких критеріях оцінки. Оцінюють позицію відомих педагогів і сучасних дослідників щодо підходів до проблеми формування професійного мислення. Оцінюють результати власної діяльності.</p>	<p>Самостійна робота, проектування, наукове обґрунтування</p>

Застосування даної технології передбачає виділення загальних цілей підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до проблеми сформованості у нього професійного мислення:

- ознайомлення з основними поняттями проблеми; розуміння їх сутності; усвідомлення цілей, завдань, специфіки процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій;

- поступове та систематичне оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками професійно-педагогічної діяльності (від репродуктивного до оцінно-узагальнюючого);
- врахування різних рівнів професійно-педагогічної самостійності студентів (від допомоги викладача – роботи за алгоритмами – до повної самостійності);
- розробка рівнів професійного мислення майбутнього вчителя фізичної культури;
- підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до свідомого вибору оптимальних форм, методів і засобів формування професійного мислення.

Таким чином, основним завданням даного компонента є допомога в підготовці кваліфікованого педагога, який змістовно володіє теоретичними знаннями щодо проблеми формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій та може реалізувати їх у практичній діяльності.

1.3 Змістовий компонент технології

Одним з ефективних шляхів процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій є вдосконалення змісту фахових курсів: навчальної дисципліни «Теорії і методики фізичного виховання» (ТіМФВ), спортивно-педагогічних дисциплін: «Гімнастика з методикою викладання», «Спортивні ігри з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» щодо збагачення їх інформацією про особливості і специфіку використання педагогічних ситуацій в процесі навчання.

Дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання» є головною, профілюючою в навчальних планах середніх і вищих фізкультурних навчальних закладах. Теорія і методика фізичного виховання дозволяє студентові зрозуміти сутність фізичної культури як соціального так і педагогічного явища, усвідомити взаємні зв'язки загальної культури і культури фізичної, ознайомитися з її структурою (побудовою) та функціями (способами діяльності).

При вивченні спортивно-педагогічних дисциплін: «Гімнастика з методикою викладання», «Спортивні ігри з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» використовуються знання викладені під час вивчення курсу дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання». Так, до вивчення розділу: «Основи навчання фізичних вправ» з курсу ТіМФВ доречно внести доповнення в такі теми:

1. Особливості навчання у фізичному вихованні.
2. Проблема формування рухових умінь та навичок.
3. Структура процесу навчання фізичних вправ.
4. Готовність учня до засвоєння фізичних вправ.

У темі «**Особливості навчання у фізичному вихованні**» звертається увага майбутніх учителів фізичної культури на передачу спеціальних знань, рухових умінь та навичок від учителя до учня і сприйняття учнем цієї інформації. Студенти знайомляться з методикою передачі знань у фізичному вихованні, яка включає в себе:

1. Забезпечення необхідних знань без шкоди для рухової активності учнів. Вирішення цього завдання досягається поєднанням теоретичного матеріалу зі змістом практичної діяльності.
2. Використання методів активізації пізнавальної діяльності учнів (самостійна робота з літературою, взаємоаналіз дій однокласників тощо)
3. Реалізація міжпредметних зв'язків. Засвоєння теоретичного матеріалу відбувається краще, якщо при цьому посиляться на знання з інших навчальних предметів.
4. Забезпечення контролю з метою корегування дій та знань учнів.

Крім запланованих питань практичного заняття, що відносяться до теми і змісту підручника, доцільно запропонувати студентам розв'язати наступну педагогічну ситуацію вчителя фізичної культури:

Ситуація. Одним з важливих компонентів професійної діяльності вчителя фізичної культури вважається необхідність та вміння особисто показати техніку виконання фізичних вправ. Але трапляється, що за станом здоров'я або за віком учитель не може показати окремі вправи, наприклад, стійку на голові та руках, стрибок через коня та деякі інші.

На уроці 8 класу вивчається перекид вперед. Пояснивши вправу, вчитель звертається до спортивного учня С., з проханням продемонструвати її. Після коротких роздумів учень відмовляється показувати, сказавши, що на останньому тренуванні одержав травму. Вчитель доброзичливо звертається до іншого учня, але хлопець відмовляється мотивуючи тим, що не зовсім зрозумів пояснення і не хоче осоромитися. Звертання ще до декількох учнів наштовхувались на таку ж відповідь.

Виконайте аналіз ситуації. Як би Ви поступили на місці вчителя?

В процесі аналізу студентами запропонованої ситуації, особлива увага приділяється розумінню причин виникнення педагогічної ситуації, глибину застосування теоретичних знань в процесі обговорення, послідовність і системність в аналізі і висновках.

Підсумкове оцінювання з даної теми передбачає визначення рівня засвоєння знань, важливістю якого є не стільки оцінити студентів, скільки з'ясувати, в якому обсязі вони засвоїли матеріал, які питання потребують додаткового вивчення.

Тема «**Проблема формування рухових умінь і навичок**» доповнюється відомостями про сутність процесу навчання фізичним вправам. Засвоєння техніки фізичних вправ на кожному наступному рівні обумовлюється їх важливістю в практичній діяльності. Вправи підпорядковуються загальній схемі процесу навчання, в якій виділяються такі компоненти: знання – уявлення – уміння – навичка – уміння вищого порядку. Вивчення кожної нової вправи

починається з формування в учня уявлення про неї, тому у майбутнього учителя фізичної культури перевіряється наявність певного кола спеціальних знань, що сформувалися в ході попереднього навчання. Ця перевірка проводиться у вигляді усних і письмових термінологічних завдань, тестів, ігор тощо. Тому, якщо студент може розповісти, як виконувати вправу і яке значення вона має для нього, але не може її практично виконати, - це означає, що він оволодів фізичною вправою на рівні уявлення.

У процесі практичного виконання фізичних вправ, учень повинен засвоювати техніку виконання. Результатом такого засвоєння буде рухове вміння, яке характеризується постійним свідомим контролем за виконанням вправи. Продовження роботи над виконанням вправи призводить до формування рухової навички, яка характеризується автоматичним виконанням фізичної вправи. По мірі набуття рухових навичок з'являється можливість формувати вміння вищого порядку, яке проявляється завжди в ситуативних умовах і залежить від дій партнерів, суперників, зовнішніх умов тощо.

На практичному занятті в процесі вивчення навчального матеріалу з цієї теми доцільно запропонувати наступну педагогічну ситуацію:

Ситуація. На уроці вивчається вправа на брусах. Діти по черзі підходять до приладу. Здебільшого з помилками виконують вправу, хоч і намагаються, а закінчивши її нетерпляче чекають наступної спроби.

Черга доходить до учня Н. Він, непомітно для вчителя, пропустив її зайнявши місце останнім. У наступний раз учитель, помітивши такі дії учня, звертається до нього і наказує виконувати вправу. Учень підходить до брусів, приймає вихідне положення, робить декілька підготовчих рухів, намагається виконати вправу, але це йому не вдається і від залишає прилад.

Проаналізуйте ситуацію. Як би Ви діяли на місці вчителя?

В процесі розв'язання даної ситуації студенти оцінюються за наступними показниками: системність спеціальних знань, увага, гнучкість мислення, спостережливість, вміння аналізувати, робити висновки, встановлювати ймовірні зв'язки між причиною і наслідками виниклої ситуації.

Критеріями оцінки рівня засвоєння даної навчальної теми виступають знання з проблеми формування рухових умінь і навичок, вміння використовувати їх для самовдосконалення, вміння створювати правильне уявлення про фізичну вправу на основі засвоєних спеціальних знань.

Тема «**Структура процесу навчання фізичних вправ**» містить матеріал, який розкриває необхідність застосування поетапної структури навчання фізичним вправам. Студенти дізнаються, що відповідно до рівня засвоєння фізичної вправи процес навчання доцільно поділяти на чотири етапи:

I етап – створення уявлення про фізичну вправу. На цьому етапі на підставі досвіду та знань учнів формується уявлення про нову вправу у вигляді майбутньої моделі дії. Осмислення рухового завдання та установка оволодіння ним відбувається за основі наочних і мовних методів.

II етап – початкового розучування. На даному етапі відбувається безпосереднє оволодіння технікою фізичної вправи з метою формування рухового уміння.

III етап – поглибленого розучування. Метою цього етапу є стабільне виконання фізичної вправи і формування рухової навички. Досягають цього шляхом серійного багаторазового повторення.

IV етап – удосконалення рухової навички. На даному етапі відбувається формування рухового вміння вищого порядку, для якого характерні варіативність та здатність перебудуватися в ході діяльності.

Рухова підготовка вчителя до уроку пов'язана з необхідністю постійно підтримувати належну власну спортивну форму. Вчитель повинен уміти показати всі запропоновані учням вправи. На практичному занятті студентам можна запропонувати ознайомитися і вирішити наступну педагогічну ситуацію:

Ситуація. Одним з найважливіших елементів гри в баскетбол є кидок м'яча в кошик.

Завдання уроку фізичної культури передбачає вивчення цієї вправи. Після пояснення основних елементів техніки кидка вчитель просить учня С., який займається в секції баскетболу продемонструвати, проте учень відмовляється. Вчитель особисто стає на відведену позначку і намагається продемонструвати вправу. Перша спроба невдала. Вчитель просить подати м'яч і виконує вправу вдруге. Проте кидок не результативний. Не досягла мети і третя спроба. Учні посміхаються.

Проаналізуйте ситуацію.

Ця ситуація дає можливість студентам відповісти на конкретні питання:

1. Чи готувався вчитель до вирішення цієї задачі на уроці?
2. Які причини неефективного показу вчителя?
3. Яку позицію повинен зайняти вчитель по відношенню до виконання поставленого завдання?

Під час надання відповідей студентами, особлива увага приділяється рівню сформованості у них прогностичних і аналітичних умінь: умінню встановити ймовірні причини виникнення ситуації, умінню системно проаналізувати виниклу ситуацію і запропонувати особисті способи її вирішення, умінню бачити шляхи попередження виникнення даної педагогічної ситуації в реальній педагогічній діяльності.

Під час розв'язання виниклої ситуації доцільно застосовувати групову форму навчання майбутніх учителів фізичної культури зі зміною функцій їх учасників.

Підсумкове оцінювання засвоєння навчальної теми передбачає засвоєння основних структурних компонентів процесу навчання фізичних вправ, умінню поєднувати компоненти уявлення про фізичну вправу (розповідь, показ) враховуючи вік і руховий досвід учнів, коротко і доступно викладати учням навчальний матеріал, умінням знайти ефективний спосіб усунення помилок, що допускаються під час розучування фізичних вправ.

Тема «*Готовність учня до засвоєння фізичних вправ*» безпосередньо присвячена вивченню техніки фізичної вправи і з'ясуванню вчителем чи готовий учень до такої діяльності. Для цього треба оцінити його фізичну, рухову та психічну готовність.

Відомо, що фізична готовність характеризується попереднім руховим досвідом для учня. Якщо досвід учня недостатній, то вчитель повинен дотримуватись принципу поступового ускладнення.

Рухова готовність характеризується здатністю учня виконувати вправу, концентруючи увагу на кожному русі, що входить до її складу. Формується шляхом багаторазового повторення вправи у стандартних умовах, при активній участі всіх органів відчуття (зору, слуху тощо). Увага учня при цьому зосереджена на деталях, елементах рухової дії, на просторових, часових, просторово-часових, динамічних та ритмічних характеристиках рухів.

Психічна готовність характеризується формуванням в учня необхідної мотивації до навчання та рівня прояву вольових якостей. Це досягається продуманою організацією навчального процесу, послідовною системою вимог, поясненням значення для учнів вправ, що вивчаються.

На практичному занятті з цієї теми окрім аналізу змісту сучасних підручників з основ теорії і методики фізичного виховання, доречно запропонувати розглянути наступну педагогічну ситуацію:

Ситуація. На уроці фізичної культури вивчається стрибок через гімнастичного козла. Після відповідного навчання переважна більшість дівчат справляється з завданням. Але учениця М. уже вкотре розбігається, а виконати вправу не може. Втративши впевненість у можливості виконати вправу, дівчина сідає на гімнастичну лаву. Вчитель вимагає стати, сам займає місце для підстраховки, дівчина знову розбігається, але виконати завдання не може і відмовляється від подальших проб.

Виконайте аналіз ситуації. Що Ви зробите на місці вчителя?

В процесі розв'язання даної педагогічної ситуації студенти з'ясовують можливі наслідки неготовності учениці до засвоєння техніки фізичної вправи, оцінюють виниклі протиріччя, намагаються знайти оптимальний спосіб вирішення даної ситуації для досягнення позитивного результату.

Критеріями оцінки рівня засвоєних знань і умінь слугують: нестандартність, нешаблонність та нестереотипність дій майбутніх учителів фізичної культури в процесі розв'язання професійної ситуації.

Звертаємо увагу, що вивчення розділу «*Основи навчання фізичних вправ*» із застосуванням педагогічних ситуацій в значній мірі будуть мати місце під час вивчення вказаних спортивно-педагогічних дисциплін. Студенти намагатимуться більш глибоко бачити і розуміти професію вчителя фізичної культури зсередини. Це означає, що фахівець повинен не тільки знати й уміти, але й бути готовим до вирішення «часом» несподіваних ситуацій в своїй професійній діяльності.

Володіючи цими прийомами, збагачуючи свою пам'ять і педагогічний досвід ми наближаємось до запитів суспільства по відношенню до професії вчителя фізичної культури в баченні його професійного мислення.

1.4 Операційно-діяльнісний компонент

Запропонована нами технологія формування професійного мислення засобами педагогічних ситуацій включає в себе комплекс організаційних форм, методів і засобів психолого-педагогічної підготовки: лекційні, семінарські і практичні заняття, ділові і рольові ігри, самостійні творчі роботи тощо; бесіда, дискусії, повідомлення, метод проєктів, метод педагогічних ситуацій; розв'язування, складання і відтворення специфічних педагогічних ситуацій за їх класифікацією: за причиною виникнення (учитель, учень, обставини), за часовими факторами (тактичні, оперативні, стратегічні), за організаційними формами (урочні, позакласні, позашкільні), за характером виникнення (прогнозовані, спонтанні, навчально-спрямовані), за складністю вирішення (прості, складні), за частотою виникнення (типові, специфічні) тощо, системний аналіз виниклих педагогічних ситуацій.

Навчальні завдання необхідно спрямувати на формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Стрижень розробленої технології визначає навчально-практичні завдання, які містять дослідницькі та проблемні елементи, що ставлять студентів у позицію експериментаторів, стимулюють творче опанування раціональними способами застосування знань на практиці.

Основною вимогою є посилення навчально-педагогічної спрямованості кожної лекції у формуванні професійно активної позиції майбутніх учителів фізичної культури. Це відбувається за рахунок більш детального роз'яснення соціального значення педагогічної та фізкультурно-спортивної діяльності вчителя фізичної культури і за допомогою використання найновітніших науково-методичних відомостей.

На семінарських заняттях навчальний процес доцільно спрямувати на поглиблене вивчення окремих навчальних розділів дисциплін: «Теорія і методика фізичного виховання», «Гімнастика з методикою викладання», «Спортивні ігри з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» основним завданням яких є поступове ускладнення педагогічних ситуацій, які найбільш ймовірно можуть виникнути у фаховій діяльності вчителя фізичної культури.

На практичних заняттях особлива увага повинна приділятися формуванню в студентів практичних навичок розв'язування педагогічних ситуацій, що забезпечує формування професійної свідомості та соціально-педагогічної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. При розв'язанні конкретної педагогічної ситуації студентами постійно повинна звертатися увага на методику її розв'язання, знаходження найбільш оптимальних способів розв'язання, створення відповідних умов для її вирішення. Така організація та методичне забезпечення практичних занять з використанням методу педагогічних ситуацій значною мірою позитивно вплине на розвиток професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

У процесі семінарських та практичних занять доцільно поєднувати колективну, групову та індивідуальну форми навчання в процесі розв'язання та моделювання майбутніми вчителями фізичної культури конкретних педагогічних ситуацій. Така взаємодія студентів у процесі розв'язання педагогічних ситуацій формує та виховує в них риси взаємодопомоги, що в свою чергу детермінує їхню професійно-педагогічну активність.

Під час викладення конкретного навчального матеріалу на семінарських заняттях, в якості допоміжного засобу навчання, доречно знайомити студентів з професійними ситуаціями, що мають місце в практичній діяльності вчителя фізичної культури. Як правило, ситуації закінчуються запитанням: «Як би Ви поступили на місці вчителя в такій ситуації?».

В той же час потрібно нагадувати студентам, що головним у застосуванні педагогічної ситуації, як засобу навчання, є не пошук шляхів її розв'язання, а системний аналіз виниклої ситуації. Якраз аналіз умов, причин, обставин виникнення дає можливість студенту побачити додаткові способи їх вирішення.

Наступним кроком формування професійного мислення як важливої складової цілісного стану особистості із застосуванням педагогічних ситуацій можна ознайомити студентів із конкретною професійною ситуацією та всіма можливими, на нашу думку, варіантами її вирішення. Як приклад, ситуація:

Ситуація. «В осінній день, під час великої перерви, старшокласники без дозволу забігли у спортивний зал у повсякденному взутті та грали в баскетбол.

На наступному уроці у 8 класі, для виконання чергової вправи, вчитель подає команду, що передбачає прийняття вихідного положення упору лежачи на підлозі.

Більшість дітей приймають вихідне положення, але четверо дівчат не виконують вимоги вчителя.

На запитання: „В чому справа?“ – учениця К. відповіла: „Ми не будемо витирати брудну підлогу спортивним одягом ”...».

Як би Ви діяли на місці вчителя?:

- а) змініте завдання відповідно до гігієнічних вимог;*
- б) зупините хід уроку і будете встановлювати з чисті вина було забруднено підлогу;*
- в) зупините хід уроку і призначите декілька учнів для прибирання залу;*
- г) зробите вигляд, що нічого не сталося і будете продовжувати урок;*
- д) будете наполягати, щоб усі без виключення виконували поставлене завдання;*
- е) застосуєте інші способи (вказати, які саме).*

Особлива увага приділяється додатковим способам вирішення, які студенти пропонують в процесі ознайомлення з ситуацією.

Студенти, вирішуючи кожну окремо взятую педагогічну ситуацію, повинні бачити у цьому насамперед шлях та спосіб розв'язання найскладніших педагогічних та соціальних завдань, які виникають у ході навчально-виховного процесу в різних, інколи навіть і протилежних напрямках педагогічних відносин у шкільному колективі.

На практичних і семінарських заняттях необхідно побудувати навчальний процес таким чином, щоб застосовані зразки та моделі професійної діяльності вчителя фізичної культури, активна участь студентів у вирішенні професійних ситуацій давали змогу їм не тільки розширити та поглибити професійний світогляд, а й виробити алгоритм педагогічних дій у визначених педагогічних ситуаціях.

Отже, з метою розвитку аналітичних умінь ефективно запропонувати студентам алгоритмічний підхід, який створює можливість досить швидко оволодіти змістом і послідовністю аналізу типових педагогічних ситуацій, сприяє розвитку професійного мислення (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 - Алгоритм розв'язання типових педагогічних ситуацій вчителя фізичної культури

№	Послідовність дій під час розв'язання ситуації	Зміст дій
1	Ознайомлення з ситуацією	Усно, письмово; у складі групи, індивідуально
2	Сприймання і розуміння суті педагогічної ситуації	Бачення причинно-наслідкових зв'язків, прогнозування способів розв'язання ситуацій
3	Виявлення стану суб'єктів ситуації	Аналіз фізіологічного та психічного стану учасників ситуації
4	Урахування зовнішніх умов, факторів і обставин, що могли спровокувати ситуацію	Місце, час, зв'язок з навчально-виховним процесом
5	Виявлення суперечності, яка виникла і потребує розв'язання	З'ясування суперечності, яка виникла і потребує розв'язання
6	Прогнозування очікуваного результату розв'язання ситуації	Передбачення ефектів, яких необхідно досягти у процесі розв'язання ситуації
7	Визначення шляхів розв'язання ситуації	Визначення і обґрунтування способів і шляхів досягнення очікуваного результату
8	Обґрунтування змісту практичних дій, спрямованих на розв'язання ситуації	Вибір способу впливу на учасників ситуації (фізичні дії, словесні дії-звернення, заперечення, наказ, гумор, стимулювання, переконання)
9	Оцінювання результатів розв'язання ситуації	Порівняння одержаних результатів із прогнозованими
10	Формування додаткових профілактичних заходів, що логічно випливають з ситуації і вимагають реалізації	Аналіз можливих рецидивів аналогічних ситуацій

Враховуючи безмежну кількість і постійне виникнення нових професійних ситуацій, використаний алгоритм їхнього розв'язання може постійно змінюватись та вдосконалюватись відповідно до специфіки ситуацій, індивідуальних особливостей її учасників, внутрішніх і зовнішніх чинників.

Тож, постає необхідність доповнення запропонованого нами алгоритму розв'язання педагогічних ситуацій.

Учителю необхідно розуміти та враховувати особливості мотиваційного і інтелектуального розвитку дитини, що потребує застосування специфічних дій реалізації алгоритму розв'язання типових педагогічних ситуацій. На нашу думку, можна запропонувати наступну класифікацію індивідуальних особливостей дитини і форми їх прояву на заняттях з фізичного виховання, а також орієнтовний зміст дій при виникненні педагогічної ситуації (до пункту 3 алгоритму) (таблиця 1.3):

Таблиця 1.3 - Алгоритмічні дії під час виникнення педагогічної ситуації з урахуванням індивідуальних особливостей особистості

№	Індивідуальні особливості особистості	Форми прояву	Зміст дій
1	Особливості вікового розвитку	Збільшення рухової, пізнавальної та емоційної активності дитини, набуті знання і навички на попередній стадії переходять у наступну і використовуються в нових, складніших взаємовідносинах особистості із суспільним середовищем	Організовувати навчально-виховану діяльність дітей поетапно, керувати нею на основі накопиченого досвіду, прагнучи враховувати наявні психофізіологічні і анатомічно-вікові можливості
2	Психомоторні особливості	Наявністю стійких показників психічного розвитку і рухових якостей, морально-вольових і емоційних, психомоторних якостей як рухова пам'ять, статистична координація рухів, динамічна координація рухів, реакція спостереження тощо.	Точність, швидкість, координованість робочих рухів, їх пристосованість до конкретних умов, в яких протікає навчальний процес
3	Інтелектуальна обдарованість	Вирізняється міцною пам'яттю, жвавим мисленням, допитливістю, добре розрізняє різні навчальні задачі, зв'язано викладає свої думки, має здібності до практичного застосування знань, високі показники успішності.	Індивідуально-диференційований підхід, творчі завдання, тести інтелекту, тренінги
4	Мотиваційний аспект	Проявляється спонукання учитися, опанувати знаннями, способами дій, проникати в сутність професійних явищ, висока мотиваційна включеність у навчальні завдання (інтерес, ентузіазм, наполегливість й терпіння у вирішенні специфічних учбових проблем, витривалість у роботі тощо).	Спонукання до активної діяльності для задоволення матеріально-побутових, духовних потреб і запитів, яке досягається за рахунок сумлінної праці, формування позитивного ставлення до використання педагогічних ситуацій в навчально-виховних цілях

Використовуючи алгоритмічний підхід, можна за порівняно короткий проміжок часу сформувавши у студентів уміння розв'язувати типові педагогічні ситуації, які виникають у вчителів під час проведення уроку фізичної культури. Систематичний аналіз і пошук способів розв'язання педагогічних ситуацій набуває статусу своєрідного тренінгу для формування відповідних педагогічних умінь щодо вирішення завдань фізичного виховання.

Переважають педагогічні ситуації, які пропонуються до аналізу, мають декілька варіантів вирішення, серед яких потрібно обрати найбільш оптимальний та обґрунтувати вибір свого рішення.

Разом з тим, ці педагогічні ситуації повинні розглядатися і як один з елементів ґрунтовного розкриття конкретної навчальної теми, що надає можливість студенту більш широко зрозуміти проблему, поглянути на неї під іншим кутом тощо.

Безумовно, що найбільш сприятливі можливості щодо умов виникнення педагогічних ситуацій у діяльності педагога закладені в шкільному уроці фізичної культури.

Але зрозуміло й те, що діяльність учителя фізичної культури не обмежується лише проведенням уроків, тому значна кількість ситуацій може виникнути під час проведення різноманітних фізкультурно-спортивних заходів (туристичний похід, спортивне змагання та інші).

Як приклад, на практичних заняттях можна запропонувати студентам наступну педагогічну ситуацію:

Ситуація. «В призначений час проводиться туристичний похід для учнів 8 класу. Подолавши без пригод заплановану відстань, діти зробили привал, розбили палатки і хлопці готують для всіх вечерю. В цей час двоє дівчат в своїй палатці затіяли сварку. Одна з них за кілька хвилин залишила палатку і зі сльозами на очах побігла до лісу, що був поряд. Хлопці повідомили про сварку. Вчитель з'явився на місце події і застав однокласницю в збудженому стані. На звертання вчителя дівчина відповіла: «Вона сама винна, сама повернеться і взагалі це її проблеми...»

Як би Ви поступили на місці вчителя фізичної культури?»

З метою дослідження, доцільно заготовити достатню кількість екземплярів зі змістом цієї ситуації, з тим, щоб студенти могли дати обґрунтовану самостійну відповідь. Разом із цим, з'являється можливість для якісного і кількісного статистичного аналізу запропонованих способів вирішення ситуації.

Такі завдання своєрідно моделюють процес творчого мислення, оскільки вони спираються на ті труднощі, які можуть виникати в учителів фізичної культури при розв'язуванні конкретних педагогічних ситуацій. Вирішення педагогічних задач в процесі аналізу педагогічних ситуацій пов'язане з формуванням у майбутній вчителів фізичної культури умінь знаходити проблему, пояснювати причину її виникнення і накреслювати можливі способи її розв'язання.

Як уже вказувалось, головною метою застосування педагогічних ситуацій є розвиток у студентів умінь системно аналізувати навчально-виховний процес та встановлювати його причинно-наслідкові зв'язки.

У зв'язку з цим логічно поставити перед майбутніми вчителями фізичної культури ряд запитань, що впливають з запропонованої ситуації, а саме: «Яка причина виникнення?», «Які взаємовідносини між учителем та учнями чи між учнями?», «Як попередити виникнення даної ситуації?» і т.п.

Розмірковуючи над причинами педагогічних явищ та поведінки учнів, майбутні вчителі фізичної культури поступово нагромаджують знання і практичний досвід, які поступово просувають їх до переконання, що безпричинних явищ і дій не буває.

Особливої уваги необхідно надати тій частині технології формування професійного мислення, яка будується не на розв'язанні, а на складанні студентами самостійно педагогічних ситуацій.

Складання педагогічних ситуацій учителя фізкультури здійснюється за запропонованою нами схемою. Ця схема включає:

1. Тематика педагогічної ситуації.
2. Місце, час, умови, обставини взаємодії учасників навчально-виховного процесу.
3. Дії учнів, вчителя, що стали основою створення ситуації.
4. Психологічна атмосфера, фізіологічний стан об'єктів діяльності (окремого учня, класу, вчителя).
5. Стан об'єктів в атмосфері ситуації.
6. Причини і мотиви, що спонукали до протиріччя.
7. Сутність протиріччя.
8. Формулювання запитання, що впливає зі змісту ситуації і спрямоване на її вирішення.

Під час заняття з використанням такого варіанту ситуаційної технології кожному студенту пропонується початок педагогічної ситуації, а потім студенти повинні продовжити її логічний зміст за своєю уявою. Складена студентом ситуація завершується формулюванням відповідного запитання.

Початок ситуації, зокрема, може бути таким:

- *«Пролунав дзвоник на урок. Діти вишукувались у шеренгу, черговий здає рапорт. Раптом відчиняються двері, і до залу забігає захеканий учень...»*
- *«Хлопці грають у футбол на шкільному стадіоні. Учитель з дівчатами займається на баскетбольному майданчику поруч. Після сильного удару м'яч потрапляє у вікно сусіднього будинку...»*
- *«Проводиться урок фізичної культури у 8 класі. З метою розвитку фізичних якостей учитель використовує метод колового тренування...»*
- *«Урок у 7 класі вчитель розпочав після неприємної бесіди з директором школи. Діти відразу відчували знервованість учителя...» тощо.*

Розробка майбутніми вчителями фізичної культури моделей професійних ситуацій активізує в них творчий потенціал, створює умови для висловлення думок та особистого бачення соціально-педагогічних можливостей професійних ситуацій, мобілізує педагогічний, соціальний та життєвий досвід. Обов'язковою умовою складання професійної ситуації майбутнім фахівцем з фізичного виховання може бути також особисте чи групове розв'язання запропонованої ситуації.

Студентам пропонується особисто чи в групах по 5-6 чоловік проаналізувати та розв'язати складені ними ситуації, враховуючи набутий практичний досвід у розв'язанні професійних ситуацій учителя фізичної культури та сформованого у цьому процесі педагогічного мислення.

У навчанні ефективним є застосування не окремих ізольованих ситуації, а їх обґрунтованої системи. В цих умовах діяльність набуває для студента особистої значущості, забарвлюється яскравими переживаннями, радістю самостійного відкриття. Вона формує і почуття власної гідності, що є не менш важливим для майбутнього вчителя фізичної культури.

1.5 Контрольно-оцінний компонент

Завершальним компонентом процесу формування професійного мислення є етап аналізу досягнутих результатів. Він можливий лише як результат моніторингу запропонованої технології. В основу цього складового компоненту технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій можуть бути покладені наступні методи діагностики рівня сформованості у них професійного мислення. До них належать:

1. Педагогічне спостереження. Цей метод дає змогу одержувати інформацію про студентів за будь-яких ситуацій, є доступний і не вимагає складної підготовки, дає змогу вивчати дії студентів без експериментального дослідження, аналізувати їх діяльність, поведінку, відповідає наступним вимогам: цілеспрямованості, об'єктивності, системності і систематичності, упорядкованості та простої фіксації. Проте цей метод в педагогічній діагностиці ефективніше реалізовувати з іншими методами діагностики такими як анкетування, бесіда тощо.
2. Анкетування. За допомогою анкетування можна одержувати емпіричні матеріали про студентів: їх судження, наміри, самооцінювання тощо. Метод вигідно відрізняється від інших значною швидкістю одержання інформації, нескладним опрацюванням, використанням математичних методів аналізу даних, зручним способом фіксування результатів. Недоліком методу можна вважати не можливість отримання достовірної інформації, також її не можна вважати остаточною і відвертою. Зазначений метод слугує як допоміжний метод одержання інформації з конкретних питань.
3. Бесіда. Цей метод діагностики професійного мислення дозволяє нам отримувати інформацію досить широкого діапазону в процесі

- безпосереднього спілкування зі студентами. Чітка постановка мети бесіди та завчасна підготовка запитань допомагає її найбільш цілеспрямувати і здобути необхідну інформацію. Позитивним моментом цього методу є можливість враховувати реакцію студентів, змінювати запитання, що носить суто індивідуальний характер бесіди. Проте у цього методу спостерігається невисока можливість отримання об'єктивної інформації, а розрахунок на відвертість не завжди справджується. Кращий результат студенти показують в процесі поєднання бесіди з елементами дискусії.
4. Рейтингова система оцінювання. За допомогою цього методу показники, які оцінюються, набувають певні оцінні шкали, шкали ранжування. Вагомим проявом методу є зручність системи оцінювання, можливість порівнювати окремі показники один з одним. На основі ранжування можливо проведення кореляцію t-критерію Стьюдента по встановленню наявності чи відсутності тісного зв'язку між навчальною успішністю з психолого-педагогічних дисциплін і кількістю запропонованих способів розв'язання педагогічної ситуації, і порівняння її значимості з табличними результатами.
 5. Тестування. Проведені усні чи письмові опитування за спеціально підготовленими ситуативними завданнями дають можливість одержання високого рівня достовірної інформації з важливих аспектів рівня сформованості професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Під час діагностування можуть бути використані комплексні самостійні та контрольні роботи, розв'язування і складання педагогічних ситуацій, моделювання і проектування педагогічних процесів. В процесі дослідження, тестування слугує продуктивним методом діагностики рівня сформованості професійного мислення студентів факультету фізичного виховання.
 6. Метод педагогічних ситуацій. В процесі застосування даного методу доцільно розвивати у майбутніх фахівців здібності до системного аналізу типових і нестандартних педагогічних ситуацій, вміння сформулювати педагогічну задачу самостійно, стимулювати потяг до набуття додаткових теоретичних і спеціальних знань, на розвиток пізнавальних можливостей в процесі формування професійного мислення вчителя фізичної культури. Характерними особливостями методу педагогічних ситуацій виступають запропоновані педагогічні ситуації, висунуті проблеми, які вимагають розв'язання, висунуті припущень, бачення причин виникнення, обґрунтування результатів вирішення. Головним у застосуванні методу є не саме вирішення ситуації, а сам процес розв'язання, в якому на перший план виступає досягнення навчально-виховної мети.
 7. Педагогічний експеримент. Цей метод допомагає перевіряти ймовірність робочих гіпотез, виявляє зв'язки й відносини між окремими елементами педагогічних систем. Ефективний в застосовуванні лабораторний педагогічний експеримент, бо він є точнішою формою наукового дослідження. В процесі навчання також доречно застосовувати

педагогічний експеримент констатуючого напрямку, тобто такий, що встановлює тільки реальний стан сформованості професійного мислення у досліджуваних, потім проводиться формувальний (перетворюючий), який цілеспрямовано організовується для формування певних знань, умінь і навичок для формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. Із широкого педагогічного контексту потрібно виокремити один аспект – професійне мислення вчителя фізичної культури, потім підбираються або створюються відповідні педагогічні ситуації, які виникають в практичній діяльності вчителів фізичної культури, термінологічні і аналітичні завдання, які дають змогу точно змінювати й контролювати змінні величини. В експериментальних та контрольних групах фіксуються початкові й завершальні показники вимірів, аналізуються зміни, що відбулися, і зіставляються розбіжності. На підставі отриманих результатів робляться висновки про ступінь впливу факторів (засобів) на цільовий результат.

Навчальні завдання та педагогічні ситуації підбиралися з максимальною наближеністю до реальних умов майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури, що дало можливість не тільки виявити готовність студентів до фахової діяльності, але й визначити глибину розуміння її специфіки та їхнє ставлення до неї.

Поєднання різних методів дає змогу підвищити ефективність та якість педагогічних досліджень. Цьому також сприяє активне застосування в педагогічних дослідженнях математично-статистичних методів і використання сучасних комп'ютерних технологій.

2 Критерії і показники оцінки рівнів сформованості професійного мислення

В основу педагогічного оцінювання ефективності досліджуваного явища, покладені структурні елементи – критерії. Критерій (від грец. *kriterion* – засіб для судження) – ознака на основі якої проводиться оцінювання, засіб перевірки, мірило оцінювання; у теорії пізнання – ознака істинності чи правильності положення.

На основі експериментальних даних можна визначити критерії сформованості професійного мислення вчителя фізичної культури:

- ціннісно-мотиваційний – відповідає ознакам, які характеризують особистість майбутнього вчителя, зокрема, його ставлення до учнів, прагнення постійного удосконалення, усвідомлення особистісної та суспільної значущості майбутньої професії, інтерес до всіх складових професійного мислення та їх використання, наявність мотивів та потреб у формуванні професійного мислення;
- когнітивний – визначає наявність у студентів глибоких знань про сутність означеної проблеми, усвідомлення її значущості для підготовки майбутнього педагога в умовах переходу до інформаційного суспільства,

володіння системою знань, необхідною і достатньою для успішної майбутньої професійної діяльності;

- операційний – передбачає наявність професійних умінь (гностичних, проєктивних, конструктивних, комунікативних, аналітичних, дидактичних, управлінських), активне використання інформаційних технологій у професійній діяльності як засобу пізнання та розвитку професійного мислення, самовдосконалення та творчості, а також виховання відповідних якостей;
- творчо-особистісний – визначає наявність професійно значущих якостей особистості, а саме, прояви високого рівня загальної культури по відношенню до оточуючих, які виявляються у здатності мислити широко і нестандартно, бути наполегливим, оптимістичним, проявляти співчуття і об'єктивність, високу вимогливість до себе, розвинене почуття обов'язку та відповідальності, міцне здоров'я, творчий потенціал, почуття гумору тощо;
- рефлексивний – вимагає розуміння власної ролі в колективі та усвідомлення результатів своєї діяльності та відповідальності за них, самопізнання і самореалізація у майбутній професійній діяльності;
- діяльнісний – передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури здатності до застосування професійних знань, умінь і навичок у практичній діяльності, постійне вдосконалення набутих умінь і навичок на вищій рівень педагогічної майстерності, здійснення самоконтролю і самоперевірки правильності застосування професійних умінь, активність у встановленні міжособистісних стосунків, прояв ініціативи, самостійності, творчості в організації і проведенні аудиторної та позакласної роботи.

На основі визначених критеріїв та показників можна виділити чотири рівні сформованості професійного мислення вчителя фізичної культури: критичний (інтуїтивний), допустимий (репродуктивний), достатній (продуктивний) і оптимальний (продуктивно-творчий).

Перший рівень – критичний (інтуїтивний). Педагог вирішує професійні завдання на інтуїтивному рівні, володіючи деякою сукупністю професійних знань і умінь. В цілому такий педагог характеризується відсутністю розуміння сутності навчального процесу, його змістовних аспектів. Спеціаліст такого рівня насилу проєктує, реалізує завдання в практичній діяльності, не має уявлення про підходи, принципи, методи і форми організації занять. Такий учитель демонструє відсутність ціннісних орієнтацій або їх недостатній розвиток, особливо в питаннях самовдосконалення, прагнення до творчості. Він відчуває труднощі у встановленні контактів, як з колегами, так і з дітьми, погано орієнтується в незнайомій ситуації, прояв ініціативи в суспільній діяльності вкрай занижений, уникає прийняття індивідуальних рішень. Превалюють, як правило, мотиви уникнення неприємностей або суб'єктивно-важливі мотиви: інтереси просування шаблями посадового статусу, усвідомлення неминучості звітності та контролю, націленість на винагороду (не завжди обґрунтовані) та ін.

Другий рівень - *допустимий (репродуктивний)*. Професійні завдання вирішуються вчителем успішно, але в межах інструкцій, правил, нормативів, а в складних, несподіваних і нестандартних ситуаціях педагог орієнтується на силу, недостатньо розвинена здатність до прогнозування. Відсутні систематичні уявлення педагога про зміст, принципи і методи навчання. На даному рівні педагог усвідомлює значущість цієї діяльності, необхідності самовдосконалення, але не працює над цим систематично. Недостатня пізнавальна професійна активність визначає його обізнаність лише в деяких питаннях методологічного і теоретичного характеру, дозволяє володіти лише деякими методичними та технологічними знаннями з даного виду діяльності. Визначається слабке усвідомлення дій, недостатня рефлексія власних дій, кореляція умінь з теоретичними знаннями. Педагог недостатньо вимогливий до себе, не виявляє ініціативи у спілкуванні, не завжди здатний прийняти самостійне рішення у складних педагогічних ситуаціях. У професійному спілкуванні не вистачає загальної та спеціальної ерудиції.

Третій рівень – *достатній (продуктивний)*. Фахівець даного рівня відрізняється достатньою обізнаністю про зміст професійної діяльності. Він розуміє необхідність управління педагогічним процесом у відповідності з системою принципів. Усвідомлює цінності своєї професійної діяльності, її важливість для соціуму. Педагог демонструє достатній рівень обізнаності в теоретичних, методологічних і методичних питаннях. На даному рівні у педагога відзначається сформованість більшості необхідних умінь і спроби творчої їх реалізації. У своєму професійному вдосконаленні він займає активну позицію, отримує задоволення від власного саморозвитку, має установку на оволодіння новими знаннями, вміннями, навичками, переживає почуття моральної відповідальності перед особисто значимими людьми, тобто провідними є соціально-ціннісні та творчо-процесуальні мотиви. У новій, нестандартній обстановці не розгублюється, здатний швидко, самостійно приймати правильні педагогічні рішення.

Четвертий рівень – *оптимальний (продуктивно-творчий)*. Вчитель успішно вирішує завдання навчально-виховного процесу, пропонуючи власні способи рішення, що відрізняються оригінальністю, добре розвинена здатність до прогнозування, для таких педагогів властивий пошук нових методик, засобів, прийомів, способів навчання. Педагог даного рівня проявляє стійку орієнтацію на цінності своєї професійної діяльності, демонструє глибину, стійкість й усвідомленість професійних знань і умінь. Він активний в професійному самовдосконаленні та самоосвіті, творчо мислить, приймає нестандартні рішення. Він відчуває потреби в комунікативній і організаторській діяльності і активно прагне до неї, швидко орієнтується у важких педагогічних ситуаціях, ініціативний, віддає перевагу в складній нестандартній ситуації приймати самостійні рішення. Має ціннісне уявлення про процес управління навчальним процесом.

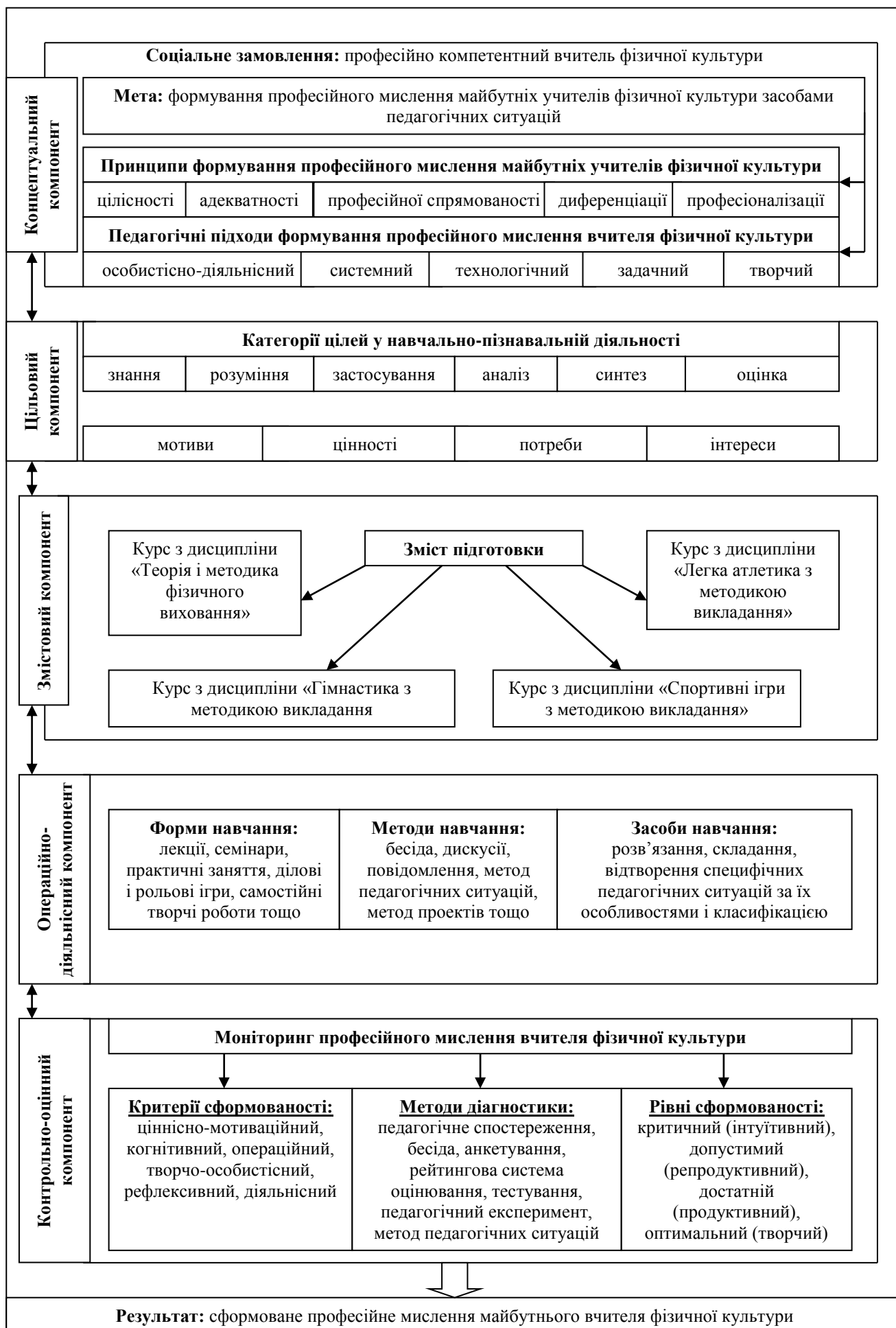

Рисунок 2.1 - Технологія формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій

На рисунку 2.1 зображено комплексну структуру технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій, яка є складною, функціональною системою. Вона характеризується як послідовна, узгоджена, спрямована на творче вирішення навчально-виховних завдань.

Технологія формування професійного мислення майбутнього учителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій передбачає дослідження всіх аспектів цього процесу, починаючи з постановки цілей, проектування, організації навчального процесу до перевірки ефективності створеної дидактичної системи, що визначає основні компоненти технології.

Важливу роль у реалізації описаної технології відігравали прямі і зворотні зв'язки між блоками, які вказують на їх взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість.

Зрозуміло, що ці складові компоненти не вичерпують усієї різноманітності процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури, але відображають, на нашу думку, головні.

Таким чином, технологія формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій відображала комплексний характер цього мислення і розглядається нами як системна і послідовна реалізація на практиці проекту певної системи професійної підготовки вчителя.

3 Приклади конкретних педагогічних ситуацій учителя фізичної культури

Ситуація 1

На одному з уроків фізичної культури учні 8 класу складають норматив з кросової підготовки. Заняття відбуваються в міському парку культури та відпочинку. Учні налаштовані на змагальну атмосферу і одразу ж після старту включились в боротьбу. На фініші вчитель задоволений результатами багатьох учнів і в кінці уроку коментує показники і виставляє оцінки.

Згідно списку в журналі вчитель називає прізвище учня М. схвально відзивається про нього, відмічає старанність і виставляє високу оцінку. У цей час один з учнів голосно зауважив: «Не дуже хваліть його, він же зрізав дистанцію». Ще декілька учнів підтверджують порушення правил на дистанції учнем М.

Учитель звертається до винуватця. Той спочатку заперечує, але зрозумівши, що порушення відбувалось в полі зору учнів, зізнається в порушенні.

Здійсніть аналіз ситуації.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 2

У підготовчій частині уроку учні 6-го класу виконують комплекс загально розвивальних вправ у русі. Під час виконання вправи один, з учнів

навмисне виконав широкий крок, внаслідок чого втратив рівновагу та штовхнув учня, що рухався попереду. Це призвело до зіткнення кількох учнів, які виконували вправи. Вчитель не помітив винуватця і підвищеним тоном назвав прізвище одного з потерпілих, на що від школяра отримав відповідь: «Дивитись треба!...».

Як діяти вчителю в даному випадку?

Ситуація 3

Учитель уперше йде на урок фізкультури до 8 класу. З попередньої бесіди йому відомо, що клас із спортивного погляду підготовний, але щодо дисципліни «важкий».

Коли вчитель зайшов до залу, учні вишикувались без поспіху і майже всі про щось розмовляють. Черговий доповідає про готовність занять. Привітавшись, відпустивши чергового, вчитель подає команди «рівняйся», «струнко», розраховуючи таким чином заспокоїти

У цей час із середини строю наперед виштовхують учня. Той мало не падає і клас реагує дружним сміхом. Учитель ставить учня перед строем, на що учень відповідає: «А при чому тут я?!»

Здійсніть аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 4

Урок фізичної культури у 8 класі. Діти старанно виконують завдання, вчитель уважно спостерігає.

Під час зміни місця занять учениця М. голосно звертається до подруги. Вчитель, почувши це, з окриком називає її прізвище. На таке звертання дівчина різко відповідає вчителю: «Підлікуйте нерви».

Виконайте аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 5

Відношення учнів до шкільного майна, обладнання потребує постійної уваги з боку вчителів, шкільної адміністрації.

Урок фізкультури в 9 класі проводиться останнім часом за розкладом. Завдання уроку вирішується з використанням гімнастичних матів. Наприкінці уроку учні прибирають місця занять і відносять гімнастичні мати у відведений кут спортивного залу.

Вчитель фізкультури контролює акуратність складання і помічає, що один з матів має значне свіже пошкодження.

Вчитель вишикував клас, вказавши на скоєне і звертається до учнів із вимогою зізнатись у вчинку. Клас мовчить.

Здійсніть аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 6

Зміст і характер учнівського спілкування часто викликають сьогодні обурення з боку вчителів, батьків, людей старшого покоління. Ці симптоми все більше заявляють про себе і в процесі фізичного виховання.

Кабінет учителя фізкультури знаходиться поряд з роздягальною для дівчат. Перед початком уроку в 9 класі дівчата переодягаються і вчитель досить добре чує їхні розмови.

Найголосніше і збуджено розмовляє учениця П. одна з дівчат застерігає говорити тихіше, адже не в лісі знаходимось, може і вчитель почути. На доброзичливе застереження учениця П. зухвало відізвалась про вчителя, закінчивши словами, від яких, як кажуть, і вуха в'януть.

Як відреагує вчитель на почуте?

Ситуація 7

Навесні значна кількість уроків з біології у 9 класі проводиться на території парку. Шлях від парку до школи займає 5 хвилин. Вчителька біології, пам'ятаючи, що на минулому тижні учні запізнились на урок фізкультури і про це їй зауважив завуч школи, відпустила клас заздальгідь.

Однак на початок уроку фізкультури знову з'явилася лише половина учнів класу.

Зробіть аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя фізкультури?

Ситуація 8

На уроці фізичної культури вивчається стрибок через гімнастичного козла. Після відповідного навчання переважна більшість дівчат справляється з завданням. Але учениця М. уже вкотре розбігається, а виконати вправу не може. Втративши впевненість у можливості виконати вправу, дівчина сідає на гімнастичну лаву. Вчитель вимагає стати, сам займає місце для підстраховки, дівчина знову розбігається, але виконати завдання не може і відмовляється від подальших проб.

Виконайте аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 9

Перед початком уроку фізкультури учні 7 класу зібрались у роздягальні. Жваво обмінюючись думками після контрольної роботи з математики, діти переодягаються. Пролунав дзвоник на урок, і хлопці майже одночасно покинули роздягальню. Навздогін їм учень Н. у розпачі вигукнув: «Хто взяв мої кросівки!»

Відчувши, що хлопці в цей час повертати кросівки не збираються, учень повідомив учителя про вчинене однокласниками.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 10

Організований початок уроку фізичної культури є важливою передумовою його ефективності.

Учні 7 класу прийшли на урок після контрольної роботи з математики. Діти збуджені, сперечаються, щось доводять один одному. Учитель намагається пояснити завдання уроку, проте більшість дітей неуважні, мимоволі продовжують обмін думками.

Зауваження кільком учням дотримуватись дисципліни не заспокоїло клас. Учитель раптово замовк, сподіваючись таким чином привернути увагу учнів, проте і це не допомогло. Дорогоцінний час уроку витрачається не за призначенням.

Виконайте аналіз ситуації.

Ситуація 11

На перерві вчитель фізкультури заповняє журнал біля вікна спортивного залу і на прохання учнів 6 класу дозволяє їм зайти до залу за кілька хвилин до початку уроку.

Два хлопчики, які відвідують секцію з боротьби, одразу ж почали енергійний поєдинок. Пролунав дзвоник на урок, діти вишикувались у шеренгу, але ті двоє продовжують боротися. Вчитель голосно назвав прізвище одного, потім іншого з «борців», та це на них не вплинуло. Повторне звертання не досягло мети. Час іде, учні зосереджено чекають дій учителя.

Здійсніть аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя ?

Ситуація 12

Одним з найважливіших елементів гри в баскетбол є кидок м'яча в кошик.

Завдання уроку фізичної культури передбачає вивчення цієї вправи. Після пояснення основних елементів техніки кидка вчитель просить учня С., який займається в секції баскетболу продемонструвати, проте учень відмовляється. Вчитель особисто стає на відведену позначку і намагається продемонструвати вправу. Перша спроба невдала. Вчитель просить подати м'яч і виконує вправу вдруге. Проте кидок не результативний. Не досягла мети і третя спроба. Учні посміхаються.

Проаналізуйте ситуацію.

Що Ви зробите на місці вчителя ?

Ситуація 13

Учень 10 класу вже декілька років займається в ДЮСШ з волейболу. На шкільному уроці фізичної культури 10 клас готується до змагань на першість школи з цього виду спорту.

Учень присутній на уроці і активно бере участь у тренувальній грі, суддівство якої здійснює сам учитель фізичної культури.

Команда, в якій грає зазначений учень, прийняла подачу і повинна розігравати комбінацію, розраховуючи на його завершальний удар, (хлопець зосередився і приготувався виконувати нападаючі дії, але в останню мить гравець цієї команди замість пасу під удар відправив м'яч через сітку супернику. Учень незадоволено щось пробурмотів, наблизився до цього гравця і плюнув йому в обличчя.

Виконайте аналіз ситуації.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 14

Учень М. навчається 8 класі. На уроках фізкультури не проявляє інтересу та активності під час вивчення програмового матеріалу з легкої атлетики, гімнастики та ін. Але фанатично захоплюється грою у футбол. На одному з уроків фізичної культури вчитель попередив учня, що в разі безвідповідального ставлення до запланованих завдань уроку учень буде позбавлений можливості грати у футбол.

Але поведінка учня на уроці не поліпилася. У той же час, коли клас розділявся на команди для гри в футбол, учень рішуче зайняв місце в одній з команд, і на вимогу вчителя залишити гру відмовляється виконати.

Проаналізуйте ситуацію.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 15

Проводиться урок фізичної культури у 8 класі. З метою розвитку фізичних якостей учитель використовує метод колового тренування. На одній із «станцій» передбачається виконання вправ з набивними м'ячами.

Першою на цій «станції» займалась група хлопців. Через кілька хвилин за командою вчителя учні змінили місця занять і до «станції» з м'ячами підійшла група дівчат.

На одному з м'ячів крейдою було написано спотворене прізвище учениці Н. Дівчинка вирішила не витирати написане, повідомила про це вчителя і відмовляється виконувати завдання з м'ячами.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 16

Учитель вперше прийшов на урок у 8 клас. Відрекомендувавшись учням, він почав знайомитись з ними. Називаючи прізвище, учитель просить кожного з них зробити крок вперед. Дійшовши до середини списку, учитель неправильно називає прізвище одного з учнів. Клас відповів вибухом сміху, і учень, прізвище якого було неправильно прочитано, не зрушив з місця. Діти голосно продовжували повторювати назване учителем прізвище. Учитель, боячись повторити прізвище з помилкою, розгубився.

Виконайте аналіз ситуації.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 17

У школу прийшов молодий вчитель фізичного виховання. Директор школи познайомив його з учнями 10 класу, і почався урок. У підготовчій частині уроку вчителя занепокоїла відкрита пасивність учнів під час виконання команд.

Подавши розпорядження зупинити рухову діяльність, він звертається до учня П. пояснити, у чому справа, але помилково неправильно називає його прізвище.

Клас вибухнув сміхом. Учень П. ображено проігнорував питання. Учитель розгубився.

Зробіть аналіз ситуації.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 18

Після відповідної підготовчої роботи проводиться туристичний похід учнів у 8 класі. Учні Н., який займається в шкільному фотогуртку доручили зробити цікаві фотографії для участі в фотоконкурсі.

У першу половину дня учень виконав кілька знімків у поході та на привалі. Продовжуючи рух після відпочинку, вчитель «звернувся до хлопця зробити знімок подолання річки. У першу мить учень розгубився. Потім зосередився і згадав, що залишив фотоапарат на місці чинку. Скориставшись непередбаченим привалом, хлопець побіг. Він повернувся і повідомив, що фотоапарата не знайшов

Проаналізуйте ситуацію.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 19

У сільській школі учень 7 класу захоплюється спортивним самовдосконаленням. У домашніх умовах сам виготовив перекладину, придбав гіри, еспандер. Учитель схвалює захоплення учня.

Прикрій випадок стався одного дня. Вчитель фізичної культури проходив через роздягальню. Його увагу привернула куртка, кишені якої непомірно обвисали. З цікавістю доторкнувся до підозри і впевнився, що у кожній кишені знаходиться по гантелі, за формою схожі з тими, які зберігаються в шкільному сховищі спортивного інвентарю. Уважно оглянувши куртку, вчитель впевнився, що вона належить згаданому учню.

Проаналізуйте ситуацію.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 20

Вчителю-початківцю довелося проводити заміну уроків фізичної культури в 7 класі, де працює досвідчений учитель (той, наприклад, терміново виїхав на семінар).

На уроці вивчається тема «Баскетбол», і діти повторюють прийом і передачу м'яча. Вчитель уважно спостерігає за класом, водючи погляд з однієї

пари гравців на іншу. Помітивши грубу помилку учня М., підійшов до нього з наміром дати пораду, як її виправити. На це учень збуджено відповів: «А нас так учили».

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 21

Одним з важливих компонентів професійної діяльності вчителя фізичної культури вважається необхідність та вміння особисто показати техніку виконання фізичних вправ. Але трапляється, що за станом здоров'я або за віком учитель не може показати окремі вправи, наприклад, стійку на голові та руках, стрибок через коня та деякі інші.

На уроці 8 класу вивчається перекид вперед. Пояснивши вправу, вчитель звертається до спортивного учня Н., з проханням продемонструвати її. Після коротких роздумів учень відмовляється показувати, сказавши, що на останньому тренуванні одержав травму. Вчитель доброзичливо звертається до іншого учня, але хлопець відмовляється мотивуючи тим, що не зовсім зрозумів пояснення і не хоче осоромитися. Звертання ще до декількох учнів наштовхувались на таку ж відповідь.

Виконайте аналіз ситуації.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 22

Початок уроку фізкультури в 7 класі. Діти вишикувались в шеренгу. Черговий доповів про готовність до занять. Вчитель вирішив повторити прийом «перешикуння» і подається команда розрахуватись по-порядку. Діти виконують команду вчителя. Черга доходить до зухвалого учня Н. і той спотворює точність розрахунку.

Вчитель змушений повторити команду знову, але той же учень навмисне робить помилку.

Проаналізуйте ситуацію.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 23

Важливе місце в фізичному вихованні відводиться туризму. В призначений час проводиться туристичний похід для учнів 7 класу.

Подолавши без пригод заплановану відстань, діти зробили привал, розбили палатки і хлопці готують для всіх вечерю. В цей час двоє дівчат в своїй палатці затіяли сварку. Одна з них за кілька хвилин залишила палатку і зі сльозами на очах побігла до лісу, що був поряд. Хлопці повідомили вчителя про сварку. Вчитель з'явився на місце події і застав однокласницю в збудженому стані. На звертання вчителя дівчина відповіла: «Вона сама винна, сама повернеться і взагалі це її проблеми».

Здійсніть аналіз ситуації.

Що Ви зробите на місці вчителя?

Ситуація 24

Прибирання спортивного залу в окремих школах проводиться силами самих учнів. За належної організації це стає суттєвою допомогою в житті школи.

У кінці останнього уроку фізкультури у 8 класі вчитель нагадав про чергове прибирання залу та назвав прізвища учнів, яким випала черга працювати.

Після дзвоника з уроку діти почали розподіляти обов'язки і помітили, що двоє з названих учнів встигли зникнути. Почалися репліки, обурення.

Учень К., безперервно повторюючи: «Чим вони кращі?» - категорично відмовився працювати і оглядаючись, повільно залишив зал. Ті, що залишились, переглянулись і стримано очікують дій вчителя.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 25

Діяльність учнів на уроках фізкультури включає виконання фізичних вправ із різних вихідних положень, різку зміну характеру вправ. Це вимагає від учителя відповідної підготовки до уроку і вміння передбачати наслідки такої діяльності.

В осінній день, під час великої перерви, старшокласники забігли у спортивний зал у повсякденному взутті та грали в баскетбол.

На наступному уроці у 8 класі, для виконання чергової вправи, вчитель подає команду, що передбачає прийняття вихідного положення упору лежачи на підлозі.

Більшість дітей приймають вихідне положення, але 4 дівчат не виконують вимоги вчителя.

На запитання: „В чому справа?" - учениця К. відповіла: „Ми не будемо витирати брудну підлогу спортивним одягом".

Як би Ви поступили у такому випадку?

Ситуація 26

У практичній діяльності значної частини вчителів фізичної культури застосовується покарання учнів, що запізнюються, порушують дисципліну, додатковими фізичними навантаженнями. Однозначної оцінки доцільності використання такого методу серед педагогів не існує.

Під час уроку у 8 класі учень М. навмисне виконує вправи так, щоб викликати сміх у оточуючих. Після декількох зауважень учитель наказує учню виконати по 10 присідань на кожній нозі. Учень стає на відведене місце. Приймає вихідне положення для присідання і після 4 спроб, виконаних з максимальним напруженням, відмовляється продовжувати виконання вправи.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 27

На одному з уроків фізкультури в закріпленому 9 класі студент приймає залікові нормативи з підтягування. Частина учнів не вкладається в заліковий норматив, їм виставляється незадовільна оцінка.

Традиційно в школі в цей період проходить першість з баскетболу. Студент приймає участь у підготовці до змагань і призначив чергове тренування свого 9-го класу. Хлопці вчасно з'явилися, але тренуватись не збираються і з обуренням відмовляються від участі в іграх, мотивуючи тим, що виставлені двійки за підтягування свідчать про їхню нездатність до спорту.

Наступного дня студент-практикант доповів про це вчителю фізкультури.
Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 28

Проводиться урок з фізичної культури у 9 класі. Серед уроку до залу зайшов завуч школи і звертається до учнів з проханням допомагати розвантажити машину зі шкільним обладнанням. Учні переглянулися, але бажаних не знайшлося. Завуч з видимою образою вийшов з залу

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 29

Учні звикли до того, що вчитель фізкультури вимогливий та принциповий, тому порушення дисципліни на уроках сприймається як ЧП.

На одному з уроків у 8 класі під час підготовчої частини виконуються бігові вправи. Вчитель послабив увагу і не помітив, хто з хлопців зробив підніжку дівчині. Повернувшись обличчям у бік скоєного, він побачив як та втратила рівновагу і впала на підлогу. Вчитель подав свисток і зупинив виконання вправи. Підвищеним голосом запитав: «Хто це зробив?». Клас мовчить.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Ситуація 30

Декілька разів учень приходив на урок фізкультури без спортивної форми. Вчитель вирішує повідомити про це батькові вимагає в учня щоденник. Хлопець не виконує цю вимогу, мотивуючи це різними причинами.

Вчитель упевнений у тому, що в учня щоденник є, але час на уроці не дозволяє затягувати діалог.

Після підведення підсумків уроку учень з поспіхом залишив зал. Перед початком наступного уроку вчитель зайшов у клас і звернувся до класного керівника, щоб з'ясувати справу з щоденником. На вимогу класного керівника учень без зайвих слів поклав щоденник на стіл.

Як би Ви поступили на місці вчителя?

Заклучення

Педагогічна діяльність учителя фізичної культури супроводжується постійним виникненням професійних ситуацій, що в свою чергу, вимагає прояву високої оперативності, гнучкості розумових процесів, здатності до постійного пошуку нестандартних способів вирішення ситуацій, розуміння проблем, що виникають в навчально-виховному процесі.

Проаналізовані технологічні аспекти процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури передбачають застосування специфічних педагогічних ситуацій, які виникають в практичній діяльності.

Процес включає систему принципів, етапів, форм, методів і прийомів навчання. В основу технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій покладено системний аналіз, розв'язання та моделювання педагогічних ситуацій.

Проведенні дослідження з майбутніми вчителями фізичної культури в системі педагогічної освіти із застосуванням професійних ситуацій свідчить про значне підвищення інтересу та активності студентів.

Разом з тим, спостерігаються значні відміни в уміннях респондентів аналізувати професійні ситуації, приймати рішення і здійснювати практичні дії під час їх вирішення.

Участь у розв'язанні професійних ситуацій сприяє формуванню творчого підходу до вирішення навчально-виховних завдань, підвищенню емоційно-особистісного заохочення до активної діяльності, надбанню досвіду вирішення специфічних ситуацій.

Чим більше знає вчитель про учня та реальні обставини, тим більш виваженими будуть шляхи прийняття рішень та способи практичних дій.

Ефективність вирішення професійних ситуацій у значній мірі залежить від професійної майстерності вчителя, особливостей його темпераменту, стану професійного мислення.

Організація і методика проведення занять із застосуванням педагогічних ситуацій не потребує особливих вимог. Разом з тим ефективність їх очевидна.

Про це свідчать і думки самих студентів, які відмічають наступне:

- підвищується інтерес до навчального процесу;
- змінюються стереотипи і шаблонність у навчанні;
- з'являється досвід вирішення і попередження виникнення подібних ситуацій в майбутній професійній діяльності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є., Клименюк Ю.М. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: монографія / О.Є. Антонова, Ю.М. Клименюк – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 264 с.
2. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичного виховання: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Я. Бельський ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти Акад. пед. наук України. — К., 2000. — 46 с.
3. Буряк В. Формування педагогічного мислення / В. Буряк // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 38-40.
4. Вількеєв Д. В. Формування педагогічного мислення у студентів / Д.В.Вількеєв. – К.: Знання, 2002. – 108 с.
5. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів / О.А.Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2010. – 272 с.
6. Ємець О. Й., В. І. Скрипка Професійні ситуації вчителя фізичної культури: навчальний посібник / О. Й. Ємець, В. І. Скрипка. – Чернігів, 2008. – 80 с.
7. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання” і “Гімнастика з методикою викладання”: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту: спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Забора Андрій Володимирович ; Харківська держ. академія фізичної культури. - Л., 2004. - 21 с.
8. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос. – Київ, Вища школа. – 2004. – 417 с.
9. Карпюк Р.П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Р.П. Карпюк. – Вінниця, 2005. – 20 с.
10. Омелянєнко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В.Л.Омелянєнко, А. І. Кузьмінського, Л. П. Вовк – [2-ге вид., випр.]. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
11. Черняков В. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. В.Черняков. – Чернігів, 2011. – 221 с.

ЗМІСТ

Професійне мислення в діяльності вчителя фізичної культури	3
1. Структура процесу формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури	4
1.1 Концептуальний компонент технології	5
1.2 Цільовий компонент технології	6
1.3 Змістовий компонент технології	8
1.4 Операційно-діяльнісний компонент	13
1.5 Контрольно-оцінний компонент	19
2. Критерії і показники оцінки рівнів сформованості професійного мислення	21
3. Приклади конкретних педагогічних ситуацій учителя фізичної культури	25
Заключення	34
Рекомендована література	35